

samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn

Rådhusgt. 1-3,
0151 Oslo

Tlf: 23 08 13 39/40

stl@trooglivssyn.no
www.trooglivssyn.no

samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn

Årsrapport
2008

FORORD:

Denne årsberetningen rapporterer fra Samarbeidsrådets virksomhet i 2008, fra årsmøte til årsmøte (mars 08- mars 09).

En av storsatsningene i STL i 2008/9 var utredningsprosjektet "Livsriter og livsfaser og religions- og livssynspolitiske utfordringer". Gjennom STLs egne tros- og livssynsverksteder har STLs medlemmer delt erfaringer og utfordringer med å legge til rette for ulike religiøse eller livssynsbaserte praksiser knyttet til ulike livsriter eller livsfaser. Forskerne i utredningsarbeidet, som har deltatt på verkstedene, har intervjuet tros- og livssynssamfunnene mer inngående om arbeidet med ulike livsritepraksiser. Verkstedene, og de foreløpige funnene i utredningen, har vist oss at mange tros- og livssynssamfunn har sammenfallende utfordringer knyttet til å gjennomføre ulike livsriter. Kunnskapen er viktig i arbeidet for å sikre en god religions- og livssynspolitikk i framtida.

Arbeidet for å sikre fremtidas religionspolitikk ligger også bak arbeidet med et treårig planverk for STL. Her reflekterer vi noen av de sentrale utfordringene knyttet til tro- og livssyn som vi ønsker å ta tak i de neste årene. I treårsplanen står det at vil vi arbeide for å få utredet statens rolle i forhold til området religion og livssyn, tilsvarende utredningen vi har bak oss om statens forhold til Den norske kirke. Ikke minst trenger vi å plassere et overordnet ansvar for en samordnet tros- og livssynspolitikk, og vi trenger avklaringer og grenseopp ganger i forhold til andre områder som innvandrings- og integreringspolitikk.

En god tros- og livssynspolitikk handler også om at tros- og livssynssamfunn myndiggjøres og har kapasitet til å delta i arbeide med å møte sine medlemmers tros- og livssynsbehov, og forpliktelser i forhold til myndigheter. Her har STL et særskilt ansvar. Vår oppgave er blant annet å bidra til kunnskapsoppbygging hos tros- og livssynssamfunnene, blant annet gjennom seminar, kurs og konferanser. Det største arrangementet i 2008 fant sted på Nansenskolen 13-15. juni. Her var nesten 80 deltakere samlet, fra de fleste tros- og livssynsretninger i Norge, til en lang og fruktbar samtale om "religion og livssyn i fremtidas Norge".

Bente Sandvig
leder

Anders Huuse Kartzow
koordinator

INNHOLDSFORTEGNELSE:

1 Rådet.....	4
1.1 Medlemmer i STL og representanter i Rådet	4
1.2 Rådsmøter , tros- og livssynsverksted og andre møter.....	5
1.3 Religions- og livssynslederforum.....	6
1.4 Leder og Arbeidsutvalg	7
1.4 Sekretariatet.....	7
2 Lokalt dialogarbeid	9
2.1 Oslo	10
2.2 Drammen og omegn	10
2.3 Kristiansand og omegn.....	11
2.4 Rogaland.....	11
2.5 Trondheim	12
2.6 Tromsø	12
2.7 Dialogmarkering på Nansenskolen	12
3 Likestilling mellom tros- og livssynssamfunn i Norge	13
3.1 Livsriter og livsfaser som religions- og livssynspolitisk utfordring	13
3.2 Religion og livssyn i framtidens Norge.....	13
3.3 Staten og den norske kirke	14
3.4 Religiøs og livssynsmessig betjening på institusjoner	14
3.5 Politisk påvirkning – høringsmøter, referansegrupper med mer.....	14
3.6 STLs hørings svar og uttalelser	15
3.7 Andre engasjement - Oslokoalisjonen og HL-senteret	15
4 Informasjon	17
4.1 Nettsider	17
4.2 Tros- og livssynsvandringer	17
4.3 Tros- livssynsforum og andre seminar	17
4.4 Menneskebibliotek	18
5 Økonomi.....	19

1 RÅDET

Rådet er STLs øverste organ og hvert medlemssamfunn/organisasjon har inntil 3 eller 2 representanter i Rådet (inntil 3 gjelder for paraplyorganisasjoner i Rådet). Rådet kan delegere arbeidsoppgaver til Arbeidsutvalget og koordinator. Arbeidsutvalget besto i 2008 av leder og 3 representanter fra Rådet. Valgkomitéen nominerer leder og representanter til Arbeidsutvalget, som velges på årsmøtet. Koordinator er daglig leder av sekretariatet og forbereder og gjennomfører vedtak i Rådet og Arbeidsutvalget.

1.1 MEDLEMMER I STL OG REPRESENTANTER I RÅDET

I 2008 besto STL av 13 tros- eller livssynssamfunn, eller sammenslutninger av disse. Medlemsorganisasjonene i STL velger selv sine representanter til Rådet. Ved årsskiftet 2008/2009 var disse representert i Rådet (i alfabetisk rekkefølge etter medlemssamfunn):

- Baha'i-samfunnet i Norge:
Britt Strandlie Thoresen
- Buddhistforbundet (BF):
Hoa Tran
Egil Lothe
Nirmala Eidsgård
- Den norske kirke (Dnk):
Olav Fykse Tveit
Sven Thore Kloster
- Det Mosaiske Trossamfund (DMT):
Edvard Aspelund
Jan Benj. Rødner
- Gurduara Sri Nanak Dev Ji:
Jaswant Singh
Baljeet Singh
- Holistisk Forbund (HoF):
Bjørn Jansen
Marianne Westby

- Human-Etisk Forbund (HEF):
Kristin Mile
Bente Sandvig
- Islamsk Råd Norge (IRN):
Shazia Mushtaq
Asghar Ali
- Jesu Kristi Kirke av Siste Dagers Hellige (JKKSDH):
Espen Lynne Amundsen
Are Svendsen
- Kristensamfunnet:
Gisle Bie
Kirsten Thomassen
- Norges Kristne Råd (NKR):
Ørnulf Steen
Dag Nygård
- Oslo Katolske Bispedømme (OKB):
May Lisbeth Myrhaug
Thuan Pham Cong
- Sanatan Mandir Sabha, Norway:
Gopal K. Sharma
Mangat Rai Sharma

1.2 RÅDSMØTER , TROS- OG LIVSSYNSVERKSTED OG ANDRE MØTER

Rådet har hatt 4 møter i 2008. Rådsmøtene har vært holdt på Internasjonalt kultursenter og museum (26. mars), Folkets Hus (13. mai) og Kirkens Hus (15. september og 20. november). STL har i forkant av 3 av rådsmøtene invitert til tros- og livssynsverksted. Verkstedene har i 2008 vært knyttet til utredningen ”Livsriter og livsfaser og religionspolitiske utfordringer”, et utredningsprosjekt som gjøres av HL-senteret på oppdrag av STL. På verkstedet har medlemssamfunnene fortalt om sine ulike livsrite-/livsfasepraksiser, og de utfordringene de har i forhold til å møte sine medlemmers behov på området. På møtene har forskerne i utredningsarbeidet deltatt, og ressurspersoner fra de ulike tros- eller livssynssamfunnene med spesiell kompetanse på feltet. STL inviterte dessuten rådsmedlemmene til et eget møte om

strategi- og arbeidsplan den 14. januar i Central Jama'at-e Ahl-e Sunnat, en nybygd moskè i Urtegata 11 på Grønland.

Rådet har hatt to møter med politisk ledelse og embetsverk i Kultur og kirke departementet den 7. april (orientering om stat-kirke forliket) og 3. november. Rådet har også deltatt i åpen høring om stortingsmeldingen om stat-kirke med kirke, utdannings og forskningskomiteen den 28. april. Rådets medlemmer har også vært invitert til kontaktforum for tros- og livssynsspørsmål med Barne- og likestillingsministeren den 25. september.

1.3 RELIGIONS- OG LIVSSYNSLEDERFORUM

Religions- og livssynslederforum er et møtepunkt for tros- og livssynsledere. Formålet er å bygge relasjoner og gjensidig tillit, sette fokus på religiøse og verdimessige utfordringer og reflektere i et felles forum de utfordringer og muligheter som er forbundet med å være religiøse leder eller leder for livssynssamfunn i Norge. Dette forum hadde sin andre samling den 28. oktober på Frelsesarmeens offiserskole i Asker. Gudrun Lydholm, kommandør for Frelsesarmeen i Norge, og Senaid Kobilica, leder i Islamsk Råd Norge, var vertskap for samlingen som hadde tema "Religion i søkelyset: Mediautfordringer for tros- og livssynssamfunn i Norge". Lydholm og Kobilica gav hver sin refleksjon omkring mediasituasjonen for tros- og livssynssamfunn i Norge og deres innspill ble fulgt opp av en felles samtale og middag.

Forumets deltakere er (i alfabetisk rekkefølge): Bernt Eidsvig – biskop i Oslo Katolske Bispedømme, Britt Strandlie Thoresen – sekretær Nasjonalt Åndelig Råd for Baha'i-samfunnet i Norge, Gudrun Lydholm – kommandør i Frelsesarmeen/styremedlem i Norges Kristne Råd, Joav Melchior – rabbiner i Det Mosaiske Trossamfund, Arkimandritt f. Johannes Johansen - Hl. Nikolai Ortodokse kirke, John Rawcliffe – leder for Kristensamfunnet i Norden, Olav Skjevesland – preses i Bispemøtet i Den norske kirke/biskop i Agder i bispedømme, Senaid Kobilica – hovedimam i Det islamske fellesskapet Bosnia-Hercegovina i Norge/leder i Islamsk Råd Norge, Taranjit Singh Sethi – Gurduara Sri Nanak Dev Ji, Tom Atle Herland – stavsprent i Jesu Kristi Kirke av Siste Dagers Hellige, Ven. Thich Vien Duy – buddhistmunk Khuong Viet Temple/leder for det vietnamesiske buddhistsamfunn i Norge, – Åse Kleveland, leder i Human-Etisk Forbund,.

Holistisk Forbund og Sanatan Mandir Sabha, Norway (hindu-trossamfunn) har vært invitert, men har foreløpig ikke kunnet delta.

1.4 LEDER OG ARBEIDSUTVALG

Bente Sandvig (Human Etisk Forbund) er inne i sitt andre år i sin første periode som leder av Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn. Hennes første periode går ut ved årsmøte 2009. Foruten leder har Arbeidsutvalget bestått av:

Espen Lynne Amundsen	Jesu Kristi Kirke av Siste Dagers Hellige
Sven Thore Kloster	Den norske kirke
Shazia Mushtaq	Islamsk Råd Norge

Arbeidsutvalget konstituerte Espen Lynne Amundsen som nestleder på sitt møte 11. juni. Siden årsmøte 2008 har AU hatt 8 møter.

Her er noen utvalgte arrangement/markeringer i 2008/9, der STL har vært representert ved leder, koordinator eller informasjonsmedarbeider:

- 8. mai: Formell konstituering av Drammen og omegn tros- og livssynsråd (koordinator)
- 22. - 25. mai: Inter-religious encounter Rovereto, Italia (koordinator og informasjonsmedarbeider)
- 10. november: Åpning av Kirkemøte i Den norske kirke (leder)
- 14. november: Inkludering i forhold til tro- og livssyn på AUFs konferanse om inkluderende organisasjoner (informasjonsmedarbeider)
- 9. desember: Samfunns- og frivillighetsavdelingens i KKDs 1-års markering (koordinator)
- 14. januar: Felles uttalelse fra tros- og livssynssamfunnene utenfor Stortinget: ”Ja til ytringsfrihet, nei til vold og rasisme” (leder)
- 20. januar: Mottakelse i forbindelse med sri-lankesisk inter-religiøs delegasjon i Norge (koordinator)

1.5 SEKRETARIATET

Sekretariatet i STL har bestått av Anders Huuse Kartzow, koordinator, og Mehda Ghalegolabi, informasjonsmedarbeider.

Koordinator i STL har vært daglig leder av sekretariatet og har lagt til rette for arbeidet i Arbeidsutvalget og Rådet og referansegruppa for lokale dialoger, samt oppfølging av vedtak

i disse fora. Koordinator er også engasjert som prosjektleder (50 %) for arbeidet med ”lokale dialoger”.

Mehda Ghalegolabi har som informasjonsmedarbeider hatt ansvar for profilering av STL, blant annet på STLs nettsider, gjennom arrangementene tros- og livssynsforum og tros- og livssynsvandringer. Mehda har også vært sekretær for prosjektgruppa om religions- og livssynsbetjening på Ullevål sykehus. Informasjonsmedarbeideren tar også hånd om ulikt kontorarbeid.

2 LOKALT DIALOGARBEID

Arbeidet med lokale dialoger startet som et målrettet arbeid i 2006 med prosjektet "lokale religions og livssynsmøter". Formålet med prosjektet er å styrke det lokale kontaktarbeidet mellom ulike tros- og livssynssamfunn i Norge og legge til rette for at kontaktarbeid kan settes i gang på steder der slikt arbeid ikke finnes. Siden 2007 har KKD gitt 400 000 i årlig støtte til lokalt dialogarbeid i de største byene i Norge. Tilskuddet forvaltes av STL etter retningslinjer vedtatt på STLs rådsmøte den 31. januar. Tilskuddet til lokale dialoger ble i 2008 kunngjort gjennom STLs medlemsorganisasjoner, på våre nettsider, til relevante dialogpartnere og ulike lokale dialoginitiativ/organisasjon.

I arbeidet med prosjektet lokale dialoger er det nedsatt en referansegruppe for lokale dialoger, ledet av koordinator. Referansegruppa innstiller til Arbeidsutvalget tilskudd til lokale dialogfora, eller prosjekter, gir innspill til STLs arbeid med lokale dialoger og er et møtested for utveksling av erfaring om hvordan drive lokale dialoger. Referansegruppa består av Hans Erik Raustøl (Dnk), Yvonne Forsberg (Jesu Kristi Kirke av Siste Dagers Hellige), May-Lisbeth Myrhaug (Oslo katolske bispedømme), Britt Strandlie Thoresen (Baha'i-samfunnet), Arshad Jamil (Islamsk Råd Norge), Sigbjørn Andersen (Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn, Tromsø), Anne Randi Aarhun (Dialoggruppa for tro og livssyn, Rogaland) og Arne Kittang (Drammen og omegn tros- og livssynsråd).

Den 14. november ble det arrangert et eget arbeidsseminar om lokale dialoger der erfaringer fra dialogarbeid i Drammen, Kristiansand og Oslo ble delt og kommentert av deltakere fra ulike lokale dialoggrupper. Seminaret tok også opp STLs rolle som tilrettelegger av, og tilskuddsforvalter for, lokale dialoger. Representanter fra de lokale dialogene understreket at STL har en viktig rolle i å legge til rette for dialogarbeid, blant annet ved å gi støtte og råd i etableringsfasen. Midler fra driftsfond lokale dialoger ble brukt for å dekke utgifter til denne samlingen.

Under er det gjort et utvalg i forhold til aktiviteter og initiativ i ulike byer. Utvalget baseres seg på de lokale dialogtiltak som STL har gitt økonomisk støtte til, eller på andre måter fulgt opp. Til sammen ble det utbetalt 242 062 kroner i arbeid med lokale dialoger i 2008.

2.1 OSLO

I Oslo har STL fulgt opp arbeidet med nettverket Lokaldialog Løkka og gitt støtte til et lokalt dialogarrangement som dette nettverket sto bak (30 000). Lokale dialoger Løkka har skjedd på initiativ fra dialogsenderet Emmaus og Paulus kirke, i bydelen Grünerløkka i Oslo. Lokaldialog Løkka samler ulike tros- og livssynsaktører med tilknytning til bydelen, enten fordi de er bosatt her, jobber i bydelen, eller fordi de har tilknytning til et tros- eller livssynssamfunn med tilholdssted på Grünerløkka. Lokaldialog Løkka har som fokus å arbeide for minoritetsbarns oppvekstvilkår i bydelen ved blant annet å bidra til at tros- og livssynstilhørighet ikke blir et stigma for barna. Dette var også fokus for det lokale dialogarrangementet nettverket arrangerte på Grünerløkka den 30. mai. Arrangementet var en feiring av det kulturelle og religiøse mangfoldet i bydelen, der barn og ungdom med tilhørighet i bydelen ble involvert og aktivisert gjennom blant annet sang og musikk. Lokaldialog Løkka arrangerte dessuten en studie- og dialogreise til Leicester fra 24. – 29. oktober, der de besøkte Leicester Council of Faiths for å få inspirasjon og kunnskap om å drive dialogarbeid i en storby. Studiereisen fikk støtte av STL i 2007.

I Oslo ble det også gitt 20 000 kroner i støtte til et dialogarrangement som dialoggruppen i Islamic Cultural Centre (ICC), og deres samarbeidspartnere Sikh-ungdommen i Oslo og Holmlia kirke sto bak. I forbindelse med Islamic Cultural Centres ”Eid Mela” den 5. oktober, en stor festival for muslimer i Oslo i forbindelse med feiringen av Id, arrangerte dialoggruppen en egen dialogsone under festivalen. Her ble tros- og livssynssamfunn invitert til å delta med stand og det var lagt til rette for at deltakere på festivalen kunne få vite mer om tros- og livssynsmangfoldet i Norge.

På Grønland sto flere ulike trossamfunn sammen om arrangementet Religionenes Dag på Grønlands torg den 24. mai. Arrangementet fikk 10 000 kroner i støtte fra STL. Formålet med arrangementet var å vise frem det religiøse mangfoldet på Grønland, og det var lagt opp til at de ulike trossamfunnene hadde sine egne stands, og en scene der blant annet Frelsesarmeens orkester bidro med musikk. Religionenes dag ble avsluttet med en rundtur til de ulike tros- og livssynssamfunnene i bydelen.

Et nytt dialogkurs for tros- og livssynsengasjert ungdom i Oslo var planlagt, men ble avlyst pga av for få påmeldte.

2.2 DRAMMEN OG OMEGN

Drammen og omegn tros- og livssynsforum ble stiftet 8. mai, etter et års arbeid med å etablere en plattform for dialogarbeid i byen. Forumets formål er å arbeide for å etablere forståelse og

respekt mellom tros- og livssynssamfunn i Drammen og aktivt forebygge konflikter ved å bidra til et godt fellesskap mellom tro- og livssynssamfunn i byen. Styret ledes av Sukhvinder Singh Jhotti fra det lokale sikh-trossamfunnet i Lier. Forumet har hatt jevnlig styremøter der fokuset har vært å jobbe videre med vedtektene og utvide kontaktnettet for forumet for å sikre en bredest mulig deltakelse og forankring. Drammen og omegn tros- og livssynsforum søkte ikke om økonomisk støtte i 2008.

2.3 KRISTIANSAND OG OMEGN

Forum for tros- og livssynssamfunn Kristiansand (FTLK) ble formelt stiftet i 2007. FTLK har kommet godt i gang med organisasjonen og har et høyt aktivitetsnivå. I 2008 arrangerte forumet en større konferanse om ”mangfold og toleranse”, de har hatt fakkeltog på FN-dagen, og jevnlig åpne møter der ulike tros- og livssynsrepresentanter forteller om sine ulike tradisjoner. FTLK samarbeider dessuten med Universitetet i Agder og Stiftelsen Arkivet om seminarrekken ”verdens hellige skrifter”. FTLK fortsetter også sine samtalegrupper etter krig og flukt, der tros- og livssynsmangfoldet bidrar i arbeidet med å etablere støttegrupper for mennesker som har vært på flukt pga krig. FTLK har ansatt en koordinator i en 20 % stilling. STL gav FTLK 50 000 i støtte i 2008. Foruten STL mottok FTLK støtte fra Kristiansand kommune, Vest-Agder fylkeskommune og hadde til sammen et driftsbudsjett på 210 000.

I Lillesand sto forum for sakralmusikk bak sakral musikkfestival i Lillesand 21.- 24. august. Festivalen fikk 70 000 kroner i støtte fra STL. Forum for sakralmusikk, et bredt sammensatt forum av blant annet kristne, muslimer og buddhister (www.sakral.no), inviterte til en variert musikalsk festival med bidrag fra sikhenes hellige musikk, hare krishna, sufistisk inspirert musikk fra Islamsk tradisjon, gospel og norsk bedehusmusikk. Programmet var satt sammen av konserter og foredrag/samtale i etterkant av musikkopplevelsene.

2.4 ROGALAND

Dialoggruppen for tro- og livssyn i Rogaland har vært i drift siden 1999, og er dermed det eldste lokale dialogarbeidet fortsatt i drift. Styret i dialoggruppen består av representanter for Den norske kirke, Muslimske Fellestråd i Rogaland, Holistisk Forbund og Human-Etisk Forbund. På grunn av etablering av nytt styre i 2008, og manglende kapasitet hos de involverte, har dialoggruppens utadrettede aktiviteter vært begrenset. Dialoggruppen arrangerte åpen samling om verdier på Internasjonalt Hus 18. november, men har ellers arbeidet med å finne struktur og innhold på dialogarbeidet i Rogaland. Dialoggruppen søkte ikke om støtte i 2008.

2.5 TRONDHEIM

Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn i Trondheim ble etablert 10. april i år. STL Trondheim fungerer som en møteplass for tros- og livssynssamfunn og deres representanter i Trondheim. STL Trondheim arrangerer halvårlige forumsamlinger og vandringer til ulike tros- og livssynssamfunn for at tros- og livssynssamfunnene skal bli bedre kjent med hverandres arbeid. STL Trondheim har som formål å være en ressurs for byens myndigheter og andre i forhold til tros- og livssynsspørsmål. Dette har skjedd blant annet gjennom samarbeid om forumsamlinger med St. Olav Hospital om livssynsbetjening på sykehus og med Tiller videregående skole om hvordan barne og unges tros- og livssynsbakgrunn håndteres i skolen. STL har dekket utgiftene til disse forumsamlingene (ca 5000 kroner).

2.6 TROMSØ

Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn i Tromsø (STLT) er en møteplass for tro- og livssynssamfunn og deres representanter lokalt i Tromsø. Styret i rådet er bredt sammensatt og har vært ledet av Human-Etisk Forbund i 2008. Styret har møttes jevnlig og arbeider blant annet opp imot kommunen i arbeidet med ny gravplass og seremonirom i kommunen. STLT har ikke mottatt støtte fra STL i 2008.

2.7 DIALOGMARKERING PÅ NANSENSKOLEN

I forbindelse med konferansen ”Religion og livssyn i framtidens Norge” ble også representanter for ulike lokale dialoggrupper invitert med. Konferansen gav også rom for et fokus på dette arbeidet, på fredag gjennom en markering og feiring av tros- og livssynsdialogens siste 20 år, og en egen arbeidsgruppa om lokale dialoger, der Drammen og omegn tros- og livssynsforum, Lokaldialog Løkka og Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn, Trondheim, bidro med sine erfaringer. Reise og opphold for deltakerne ble dekket av det lokale dialogtilskuddet.

3 LIKESTILLING MELLOM TROS- OG LIVSSYNSAMFUNN I NORGE

STLs arbeid med tros- og livssynspolitikk er knyttet til STLs formål som blant annet handler om å arbeide for likebehandling av tros- og livssynssamfunn i Norge basert på FNs konvensjoner om menneskerettigheter og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon. Dette arbeidet handler både om tematisere slike spørsmål gjennom seminar og konferanser, kartlegge utfordringer og drive politisk påvirkningsarbeid.

3.1 LIVSRITER OG LIVSFASER SOM RELIGIONS- OG LIVSSYNSPOLITISK UTFORDRING

Er navnet på et forskningsbasert utredningsprosjekt som ledes og gjennomføres av Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret), etter initiativ og med finansiering fra STL. Hovedmålet med utredningen har vært å kartlegge og analysere religions- og livssynspolitiske utfordringer forbundet med gjennomføringen av bestemte livsriter og livsfaser hos tros- og livssynssamfunnene. Særlig fokus har vært på livets begynnelse, overgang fra barn til voksen, ekteskap og livets slutt. I forbindelse med utredningsprosjektet har tros- og livssynsverkstedene vært et viktig fora for å samtale på tvers om de felles og ulike utfordringene som er knyttet til disse livsfasene/ritene hos tros- og livssynssamfunnene.

3.2 RELIGION OG LIVSSYN I FRAMTIDAS NORGE

I samarbeid med Norske kirkeakademier, Nansenskolen, Islamsk Råd Norge og Human Etisk Forbund ble konferansen "Religion og livssyn i framtidens Norge" arrangert på Nansenskolen den 13-15. juni 2008. Konferansen samlet nesten 80 deltakere fra hele Norge, med et stort mangfold av tros- og livssynsrepresentanter, både ledere og engasjerte medlemmer. Konferansen tok fatt i sentrale problemstillinger knyttet til diskrimineringsvern for kvinner og retten til forskjellsbehandling i trossamfunn, felles verdier og religion i det offentlige rom. Bakteppet for diskusjonene, der inviterte politikere, akademikere og tros- og livssynsledere bidro, var Bostadutvalgets arbeid med felles verdiplattform for skolen, slutfasen av stat-kirke arbeidet, samt diskrimineringslovutvalgets delutredning om kvinner og homofile i trossamfunn.

3.3 STATEN OG DEN NORSKE KIRKE

Stortingsmeldingen om Staten og Den norske kirke ble lagt frem i april. Stortingsmeldingen var opptakten til en politisk behandling som resulterte i en bred forliksavtale mellom alle de politiske partier. Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn spilte inn sine standpunkter i en egen høring med kirke, undervisnings og forskningskomiteen, og hadde også i begynnelsen av april et møte med kultur- og kirkeminister Trond Giske om stortingsmeldingen.

Forliksavtalen innebar et arbeid med demokratireform i Den norske kirke for å sikre bredere oppslutning om Den norske kirkes menighetsvalg. Innstillingen om dette arbeidet ble behandlet på STLs rådsmøte, og STL gav sin høringsuttalelse til denne (se under).

3.4 RELIGIØS OG LIVSSYNSMESSIG BETJENING PÅ INSTITUSJONER

På årsmøtet ble det vedtatt å etablere en arbeidsgruppe som skal skissere ut et forsøksprosjekt knyttet til tros- og livssynsbetjening på Ullevål sykehus. Arbeidsgruppa kom i gang senhøstes 2008 og har hatt 4 møter. Arbeidsgruppa, der også representanter for Ullevål sykehus nå deltar, er i startgropa med dette arbeidet. Det arbeides med prosjekter i ulike skala, fra ordninger knyttet til ansettelse av andre sjelesørgere/samtalepartnere enn fra Den norske kirke, til et ressursteam av minoritetsrepresentanter som kurses spesielt på betjening av tros- og livssynsminoriteter på sykehus og som også kan være en ressurs for sykehuspersonalet i møte med pasienter med minoritetsbakgrunn.

Foruten arbeidet med dette prosjektet ved Ullevål sykehus, har også sekretariatet fulgt prosesser ved Universitet i Oslo, der det arbeides med å finne en strategi for å tilrettelegge for tros- og livssynsmangfoldet. I forbindelse med dette arbeidet deltok Mehda Ghalegolabi på en studietur i november med studentprestene til England for å finne ut hvordan ulike universitet hadde tilrettelagt for ulike tros- og livssynsbehov her.

Koordinator har også deltatt som observatør i arbeidsgruppa for kirkens katastrofeberedskap. I samarbeid med arbeidsgruppa og oslopolitiet ble det arrangert et møte med politiet og tros- og livssynssamfunn om katastrofearbeid, med særlig fokus på hvordan politiet håndterer dette og hvilken rolle tros- og livssynssamfunnene kan spille i dette arbeidet.

3.5 POLITISK PÅVIRKNING – HØRINGSMØTER, REFERANSEGRUPPER MED MER.

Foruten jevnlig møter med politisk ledelse i KKD, der hele Rådet har vært representert, har STL ved leder deltatt i høringsmøter med kirke, kultur og utdanningskomiteen om

formålsparagraf i skolen og møte med politisk ledelse i KKD om tilleggsbevilgning til Den norske kirkes demokratireform og kompensatoriske tilskudd til øvrige tros- og livssynssamfunn. STL har også gitt innspill til de ulike partienes partiprogram, der STL blant annet har etterlyst behovet for en bred gjennomgang av tros- og livssynspolitikken. Dessuten har STL, i samarbeid med LDO, fulgt opp arbeid med Mattilsynet for å kartlegge hvorvidt forskrift om merking av matvarer også må ta religiøse hensyn ved å opplyse om at ulike e-stoffer kan inneholde derivater av svin.

STL har også vært representert i ulike utvalg, ved Kristin Mile i referansegruppa for diskrimineringslovsutvalget, et utvalg som i mai 2008 leverte delutredning om kvinner og homofile i trossamfunn, i referansegruppa for mangfoldsåret ved Bjørn Jansen, og med Egil Lothe og Rolv Birketvedt i KKD's referansegruppe for arbeidet med å sikre gode rutiner for tilskudd til trossamfunn.

3.6 STLs HØRINGSSVAR OG UTTALELSER

Under følger en oversikt over STLs høringsvar eller uttalelser for arbeidsåret 2008/9:

- Til barne og likestillingsdepartementet 20/02/09: Tros- og livssynsfrihet for religiøse og livssynsbaserte barne- og ungdomsorganisasjoner
- Til kultur og kirke departementet 13/02/09: Om tilleggsbevilgning til Den norske kirkes demokratireform og kompensatoriske tilskudd til øvrige tros- og livssynssamfunn.
- Pressemelding 14/01/09: Ja til ytringsfrihet, nei til vold og rasisme.
- Høringsvar kultur- og kirke departementet 17/09/08: Innstillingen "Styrket demokrati i Den norske kirke"
- Høringsuttalelse Barne og likestillingsdepartementet 21/05/08: Kvinner og homofile i trossamfunn (NOU 2008:1)

3.7 ANDRE ENGASJEMENT - OSLOKOALISJONEN OG HL-SENTERET

STL er representert i styret i Oslokoalisjonene for tros- og livssynsfrihet (Oslokoalisjonen) ved Senaid Kobilica, Are Svendsen og Ingunn Folkestad Breistein og ved Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteters stilling ved Egil Lothe og May-Lisbeth Myrhaug (vara).

Det ble gitt en bredere orientering om Oslokoalisjonens arbeid på STLs rådmøte den 15. september og flere av STLs rådsrepresentanter er engasjert i Oslokoalisjonens prosjektarbeid, blant annet arbeid med en "codes of conduct" for misjonsvirksomhet.

I 2008 har samarbeidet med HL-senteret særlig vært fokusert på arbeidet med utredning om livsriter og livsfaser og religionspolitiske utfordringer.

4 INFORMASJON

En viktig del av informasjonsarbeidet for STL er å formidle kunnskap om tros- og livssynsmangfoldet i Norge, gjennom våre nettsider, men også ved å invitere til seminar og møteplasser der tros- og livssynsmangfoldet kan snakke på egne vegne. I 2008 har vi etablert tilbud om menneskebibliotek der tros- og livssynssamfunn, skoleklasser, offentlige eller private institusjoner kan låne levende troende som kan svare på spørsmål om hvordan det er å være troende hindu, muslim, kristen eller jøde.

4.1 NETTSIDER

STLs sekretariat har arbeidet med å legge ut viktig informasjon om STLs arbeid og aktiviteter, samt relevant bakgrunnsinformasjon til våre medlemssamfunn og andre om blant annet stat-kirke, rle-faget, lokalt og nasjonalt dialogarbeid, kostholdsrestriksjoner knyttet til ulike tros- og livssynstradisjoner med mer.

4.2 TROS- OG LIVSSYNSVANDRINGER

Tros- og livssynsvandringer (www.trooglivssyn.no/vandringer) har vært et fast arrangement i STLs regi siden våren 2004. Rammene for møtene har vært at et av STLs medlemmer inviterer til sitt gudshus, tempel eller forsamlingslokale, presenterer seg selv og gir deltakerne anledning til å stille spørsmål eller samtale om det de har vært med på, sett og hørt. Våren 2008 gikk besøksrunden til Bahai-samfunnet, Kristensamfunnet og Oslo Hindu Kultursenter, mens høsten 2007 besøkte vi Metodistkirken, Ahmadiyya Muslim Jamaat Norge og Human-Etisk Forbund. I gjennomsnitt deltok 20-25 stykker på disse vandringene.

4.3 TROS- OG LIVSSYNSFORUM OG ANDRE SEMINAR

Under tittelen "Når kunsten har en tro" inviterte STL og Interkulturelt museum (IKM) den 23. oktober til livssynsforum om religionenes plass i norsk kunst- og kulturliv. Rundt 60 personer hadde funnet veien til seminaret på IKM. Norsk-iranske Javid Afsari Raad åpnet arrangementet med islamsk sufimusikk og dikt, etterfulgt av kunsthistoriker og humorist Tommy Sørbøs innledning om "Mennesket i Guds bilde eller Gud i menneskets bilde". I den påfølgende panelsamtalen samtalte Namik Macick (mangfoldsåret), Iffit Qureshi (skribent) og Petter Myhr (NRK) om hvilket rom det er for religiøs kunst og religiøse kunstnere i norsk kulturliv. Seminaret ble avsluttet med musikk- og danseinnslag fra kristen, jødisk og

hinduistisk tradisjon, der artistene fortalte om forbindelsen mellom sin personlige tro og sine kunstneriske innslag.

I forbindelse med Internasjonal Uke i Oslo inviterte FN-sambandet STL til samarbeid om seminar der tro- og livssyn og den nye bistanden skulle stå i fokus. STL inviterte kirkelig fredsplattform og det europeiske religionslederråd til å delta i samarbeidet om seminaret og arrangerte debatt på Litteraturhuset den 20. oktober med overskriften ”Religioner for fred? Et kritisk blikk på religioners rolle i fredsarbeid”. Gunnar Stålsett (leder av det Europeiske Religionslederråd), Lars Gule (filosof), Janne Haaland Matlary (statsviter) og Tale Steen Johnsen (spesialrådgiver i Kirkens Nødhjelp) innledet til samtale. Seminaret samlet mer enn 100 deltakere.

4.4 MENNESKEBIBLIOTEK

På lørdag 25. oktober, holdt STL sitt første ”menneskebibliotek”. På Humanismens Hus i Oslo fikk humanistisk ungdom ”låne seg” ungdommer med forskjellige tros- og livssynstilhørighet til samtale, og spørre bøkene ut om det de lurte på i forhold til deres tro, livssyn og identitet.

Menneskebiblioteket er et konsept utviklet av Norsk folkehjelp, der målet er å bekjempe fordommer og rasisme. I Folkehjelpas menneskeboksamling finner du blant annet boktitler som ”hiv-smittet”, ”rullestolbruker”, ”asylsøker” og ”homofil”. Hos STL finner du menneskebibliotekets tros- og livssynsavdeling der menneskebøkernes religion eller livssyn er deres boktittel. Hensikten med menneskebiblioteket er å skape et tilbud til skoler, arbeidsplasser og institusjoner der tros- og livssynsmangfoldet i Norge gjøres levende og tilgjengelig

STLs tros- og livssynsbøker har deltatt på flere av Norsk Folkehjelps menneskeboksamlinger, blant annet hos Posten Norge, Sogn videregående skole og Oslo handelsgym.

5 ØKONOMI

Årsregnskapet gir etter styrets mening et rettviseende bilde av Samarbeidsrådets økonomiske stilling. Regnskapet er utarbeidet under forutsetning om fortsatt drift. STL mottok kr 1 600 000 i driftsstøtte i 2008 (her inngår tilskudd på 400 000 kroner til lokale dialogtiltak). Andre inntekter var kontingenter som brakte inn 39 000 kroner, samt 30 000 kroner i prosjektstøtte fra Fritt Ord til konferansen ”Religion og livssyn i framtidens Norge” og 9 300 i konferanseavgift. Totale driftsinntekter for 2008 beløp seg derfor til 1 678 300. Totale driftskostnader beløp seg til 1 979 584. Det gir et driftsunderskudd på 301 284.

STLs årsmøte vedtok å etablere driftsfond for lokale dialoger - 213 143 (overskudd fra tilskudd lokale dialoger 2006 og 2007), eget driftsfond øremerket utredningen ”livsfaser og livsriter og religions- og livssynspolitiske utfordringer” – 320 000, driftsfond til landskonferansen ”religion og livssyn i framtidens Norge” – 130 000, samt uspesifisert driftsfond til utadrettede aktiviteter – 30 000. I sum overførte vi 693 143 fra fond til driftsinntekter i 2008. Årets resultat er dermed 407 614 (inkludert bankkostnader og finansinntekter 2008).

Av departementets tilskudd til lokalt dialogarbeid fikk STL brukt 243 660 kroner. STL ser at det er en utfordring å bruke opp tilskuddet til lokalt dialogarbeid, all den tid de lokale dialogarbeidene fortsatt er i en startfase og enda ikke har behov for økonomisk tilskudd. I forståelse med departementet og Rådet bruker derfor STL noe av overskuddet fra tilskuddet til lokale dialoger i 2008 til å initiere egne dialogprosjekter, og for 2009 setter vi av 200 000 i eget øremerket fond for dialogtreff for tros- og livssynsengasjert ungdom på Nansenskolen i august. Resten av overskuddet av tilskuddet til lokale dialoger øremerkes fond lokale dialoger (171 081) og i budsjettet for 2009 inngår dette i tilskuddet for lokale dialoger 2009 (400 000), som da blir på til sammen 571 081.

Etter avsetninger står vi igjen med årsresultat på 36 533. Årsmøtet vil avgjøre om årsresultatet overføres driftsfond eller tilføres annen egenkapital

Det har i 2006/2007 ikke vært sykefravær. Det har ikke vært registrert arbeidsulykker. Ligestilling praktiseres så langt dette er praktisk mulig. Samarbeidsrådet driver ikke aktiviteter som forurenser miljøet.